

S O L A S C R I P T U R A ?

naar aanleiding van drs. F.H. Breukelman

door drs. H. de Jong voor studenten van de faculteitsvereniging 'Estote'

(gesproken tekst; afgetikt van de band)

PERSOON

De school is wel toch in belangrijke mate gegroepeerd rondom, ontstaan uit initiatieven van drs. F.H. Breukelman en ik wil beginnen om deze man even bij U te introduceren zo dat nodig mocht zijn. Daarvoor kies ik het portret van hem, zoals dat staat afgebeeld in de bundel Verwekkingen, deze foto bedoel ik. Het is een zeer kenmerkende en karakteristieke man en ik geef daarbij een geschreven portret van Ype Bekker, in dezelfde feestbundel op pagina 55: "Frans is een mondelinge man, geen lezer, geen geleerde, geen schrijver. Een mond, een stem, die de artikelen des geloofs uit de bijbel spelt. Horen enorm moeilijk, ten gehore brengen nog veel moeilijker. De meeste lezers, geleerden en schrijvers slaan deze twee stadia voor het gemak maar over, maar uiteindelijk wint Frans op punten van alle andere theologische lezers, geleerden en schrijvers omdat hij zich niet schaamt een ruige grondwerker te worden, een ploegende, zwoegende boer. Geen desertie, maar assertie; een dappere monoloog als voorwaarde voor een echte dialoog". Tot zover dit geschreven portret. Deze open, rondborstige, strijdlustige, emotionele man heeft zich, dat kan dan niet anders, vrienden en vijanden gemaakt. Het meest natuurlijk door zijn wijze van theologiseren, die radicaal te noemen is, maar zijn karakter heeft dit tweevoudig effect naar beide kanten verscherpt. De vrienden werden dikke vrienden, tot verheerlijkens toe, de vijanden werden gezworen vijanden, tot verguizens toe. Het vele dat Breukelman geschreven heeft en nog schrijft, is niet zo gemakkelijk toegankelijk. Het meeste is voorhanden als gestencilde collegedictaten, die bij zijn assistente na enig zoeken verkrijgbaar zijn. Ook zijn er enige, half officiële publikaties, zoals de twee deeltjes "Om het levende Woord", 1966 en 1968. Verder enige artikelen en bijdragen. Het komt me voor, dat dit wel kenmerkend is. De man is te onrustig, te gedreven voor een rustig boek. We hoorden al "hij is een mondelinge man". Zijn invloed mag niet aan zijn geschriften gemeten worden, die is vele malen groter dan zijn geschreven werk zou doen vermoeden. Rondom hem heeft zich een school gevormd, die meerdere bekende namen telt, K. Bouhuijs, K.A. Deurloo, T.J.M. Naastepad, J. van der Werf, R. Zuurmond. Terecht deze schoolvorming, want Breukelman heeft veel te zeggen en is een uitstekend didacticus. Wie iets van hem leest, merkt dat ook in de detaillering de hoofdlijn van dit theologisch denken stevig vastgehouden wordt en ook steeds door, door herhaling, tot klinken wordt gebracht. Tussen de regels door, deze kleine opmerking terzijde, steeds is ook zijn maatschappelijke en politieke betrokkenheid op te maken. Hij is een overtuigd socialist en dat is niet een gegeven dat los staat van zijn theologie. Zijn leerling Zuurmond zegt ergens, in de bundel Verwekkingen, pagina 90, dat hij een dialectische verbinding ziet tussen een bijbelse hermeneutiek en de deelname aan de klassenstrijd. Dat is bij Breukelman wat minder het geval, al is die deelname er bij hem ook, maar dan, zoals Zuurmond trouwens ook al zegt, voornamelijk in de bovenbouw.

WERK

Nu iets over zijn werk. Wie de volkerentafel van Genesis 10 met enige nauwkeurigheid leest, bemerkt dat daarin bepaalde namen tweemaal voorkomen, d.w.z. dat ze met twee verwekkende vaders in verband worden

gebracht. Havila en Seba zijn in vers 7 van Genesis 10 zonen van Kusch, de zoon van Cham, terwijl ze, diezelfde, Havila en Seba, in vers 28 en 29 voorkomen als verwekt door de van Sem afstammende Joktan. Van twee verschillende vaders afstammen, dat levert biologisch moeilijkheden op. De bedoeling zal zijn in Genesis 10 dat de volken, die woonachtig waren in de zak van het Arabische schiereiland, op het grensgebied van de cultuursferen van Sem en Cham, van deze beide sferen invloed hadden ondergaan. Nu, in deze zin wil ik ook verstaan worden, wanneer ik van de theoloog Breukelman twee vaders noem: Karl Barth en Martin Buber. De geestelijke afstamming is misschien niet rechtstreeks te noemen, tussen Breukelman en Barth is de naam van Miskotte op zijn plaats, en tussen die van Breukelman en Buber past die van Rosenzweig. Barth was dogmaticus en exegeet en Buber was filosoof en ook exegeet. Breukelman is als Barth, dogmaticus en exegeet. Hij is weliswaar als exegeet het meest bekend, maar met Barth ziet hij de dogmatiek als hermeneutiek en rekent die daarom ook tot zijn interessegebied, waarop hij zich graag en kundig beweegt, getuige b.v. het artikel "Drie fragmenten" in de bundel Verwekkingen, Amsterdam 1976, pagina 17-52.

DOGMATISCH DEEL

We zullen het over het dogmatische eerst hebben. In de thesen over de laatste fasen der gereformeerde orthodoxie, thesen die Breukelman heeft voorbereid voor het tentamen in verband met het doctoraal examen bij professor Van Niftrik, formuleert Breukelman drie belangrijke bezwaren tegen de reformatorische theologie of de protestantse orthodoxie.

1) Het eerste bezwaar noemt Breukelman op voorhand van Barth een "vorhärethische Abweichung", die in de ontwikkeling van de theologie der orthodoxie zozeer heeft doorgewerkt dat tenslotte uit de orthodoxie heel de "Neuprotestantismus" als aparte heresie vanzelf te voorschijn is gekomen, citaat. Deze afwijking bestaat hierin dat de reformatorische theologen, wanneer zij over het éne Woord van God als lex et evangelium spraken met de lex de lex naturalis bedoelden en Breukelman noemt dit het vitium originis van deze theologie, de grondfout dus; dat ze met de wet de natuurlijke wet bedoelden.

2) Als tweede oorzaak waardoor in de protestantse theologie tenslotte alles is misgegaan noemt Breukelman het feit dat reformatorische theologen altijd weer gevangen zijn gebleven in de antithese ten opzichte van de traditionele rooms-katholieke positie.

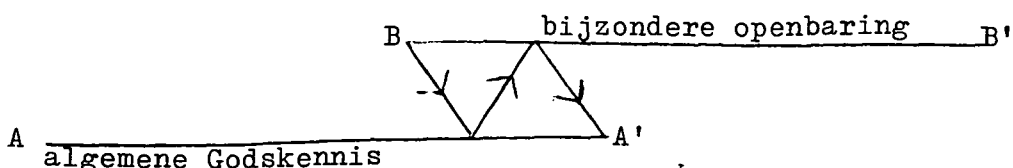
3) En als derde het feit, dat men onder invloed van de opnieuw ingevoerde Aristotelische filosofie in de dogmatiek van locus tot locus, telkens van het generale, het in genere, naar het speciale, het in specie, ging. In deze genoemde punten gaat het eigenlijk om één zaak, en dat is bij Breukelman de strenge afwijzing van de natuurlijke theologie of de leer dat God zich op tweevoudige wijze openbaart. Over deze tweevoudige wijze van openbaring horen wij de reformatorische orthodoxie spreken in artikel 2 van de N.G.B., dat ik nu voorlees: "Wij kennen Hem, God, door twee middelen, ten eerste door de schepping, onderhouding en regering der gehele wereld, overmits deze voor onze ogen is als een schoon boek, in welke alle schepselen, grote en kleine, gelijk als letteren zijn die ons de onzienlijke dingen Gods geven te aanschouwen, nl. Zijn eeuwige kracht en Goddelijkheid, als de Apostel zegt, Romeinen 1 : 20, welke dingen alle genoegzaam zijn om de mensen te overtuigen en hun alle onschuld te benemen. Ten tweede geeft Hij zichzelf ons nog klaarder en volkomener te kennen door Zijn heilig, Goddelijk Woord, te weten zoveel als ons van node is in dit leven, tot Zijn eer en de zaligheid der Zijnen". Op dit punt nu, op het punt van dit belijden, heeft de reformatorische theologie, aldus Breukelman, zich niet kritisch genoeg van de rooms-katholieke theologie onderscheiden. Vasthouden aan deze leer is er de oorzaak van geweest dat het met de protestantse theologie volledig is misgegaan bij de opkomst van rationalisme en verlichting, toen de Neuprotestantismus geboren werd: "in jene verhängnisvolle Wende vom 17. zum 18. Jahrhundert", zoals Breukelman Barth nazegt.

Breukelman wil hier tegenover alleen van de Woordopenbaring uitgaan. Dit is het principe van het sola scriptura hooghouden. Tussen haakjes: ik heb aan mijn praatje de titel meegegeven Sola scriptura met een vraagteken. Dus Breukelman wil van de Woordenopenbaring uitsluitend uitgaan, en zo denkt hij vanuit het bijzondere van de Woordopenbaring tot het algemene te kunnen besluiten. Eigenlijk nog anders bij hem, dat het bijzondere het algemene is. Dus wat hij niet wil, dat is dat wij, of dat de bijbel zich aansluit bij reeds bestaande religieuze beseffen onder de mensen. Het Woord is eigenlijk zonder verbinding met deze wereld. En inderdaad kies je dan een positie die afwijkt van de reformatorische en, meen ik, die ook afwijkt van de bijbelse zelf. Ik breng hier in herinnering de roeping van Abraham uit het Ur der Chaldeeën, dat zonder inleiding God zich sprekend richt tot Abraham, die in Ur der Chaldeeën woont. Weliswaar komt Hij dan, de Here God, met dingen die Abraham onbekend zijn, maar toch met dingen die aanknopen bij, of laten we zeggen, die veronderstellen een restant van Godskennis zoals die bij Abraham aanwezig is; en tegelijk is die nieuwe openbaring, aansluitend dus bij beseffen die er al zijn, tegelijk is die nieuwe openbaring veroordelend. Ik denk hier aan wat we lezen in het boek Jozua, hoofdstuk 24 : 2, waar gezegd wordt dat Terah en ook Abraham in Ur der Chaldeeën over de Rivier leefden en dat zij daar afgoden dienden. En als er gezegd wordt tot Abraham: "Ga uit Uw land en uit Uw maagschap" is dat ook een consigne dat Abraham breekt met de afgoden. Zo zie je dus in die openbaring tweëerlei geschieden: dat God toch gebruik maakt van noties die bij Abraham aanwezig zijn, Hij kan zich zonder inleiding tot hem wenden, sprekend, en tegelijk zie je dat die noties ingebouwd zitten in een systeem dat kritiek verdient en dat ook onder de veroordeling van de Openbaring doorgaat. Tweëerlei dus.

Ik wil hier ook wijzen op het boek Job. Het boek Job behoort in de bijbel tot de wijsheidsliteratuur, en het is bekend dat juist in de wijsheidsliteratuur er verregaande overeenstemming is hier en daar met de omringende wijsheidsliteratuur van de landen rondom Israel. Wijsheid, je zou kunnen zeggen, wijsheid was in die tijd een opslagplaats van algemene Godskennis. Vandaar ook dat er in wat de vrienden van Job te berde brengen veel waars zit. Zo zelfs, dat Paulus daarvan ook kan gebruiken in zijn brief aan de Corinthiers. "Hij vangt de wijze in zijn sluwheid" is een uitspraak van een van de vrienden van Job. Veel waars zit er ook in het godsdienstige, bij wat de vrienden van Job zeggen. Tegelijk moet je zeggen dat het denken van de vrienden van Job getypeerd moet worden als een in ongerechtigheid ten onder houden van de waarheid. Ik citeer hier de brief aan de Romeinen, hoofdstuk 1 : 18, waar Paulus dat zegt, dat de mensen de waarheid in ongerechtigheid ten onder houden. Nu, dat kun je ook zeggen van de vrienden van Job. Zij bedenken met behulp van de algemene Godskennis een theologie, die de waarheid in ongerechtigheid ten onder houdt. Letterlijk ook, want ze doen Job geweldig onrecht met de dingen die ze zeggen. En Job zegt nee tegen dit gedachtenspinsel, deze theologie die gemaakt is uit materiaal van de algemene Godskennis. Je zou kunnen zeggen, dat Job een zuivering doorvoert van die algemene Godskennis. Een zuivering, dat hij die theologieën van de vrienden afbreekt en de onhoudbaarheid ervan aantoonst zonder daarvoor nieuwe theorieën of theologieën in de plaats te stellen. Het is bij Job zo, dat als hij die theorieën afgebroken heeft, hij vanuit de algemene Godskennis niet verder komt dan de vreze Gods. "De hand op de mond", Job 39 : 36. En Job krijgt dan ook met behulp van de algemene Godskennis waarover hij beschikt, geen antwoord op de indringende vragen, die hij stelt. Hij krijgt wel een antwoord uit het onweer, d.w.z. dat de natuur, de werkelijkheid, waarvan ook Paulus zegt, dat we daarin God kunnen kennen, dat hij de natuur, de werkelijkheid, groot en majesteitelijk tegenover zich vindt en God daarin in Zijn majesteitelijkheid ontmoet, maar antwoord krijgt hij niet op de vragen die hij heeft gesteld. Als we zien dat dit wijsheidsboek Job later op profetische wijze is uitgegeven met een profetisch voorwoord, dan merk je dat Israel toch meer mag zeggen dan vanuit de natuurlijke Godskennis mogelijk was. Vanuit het voorwoord krijgt Job, al heeft hij dat zelf

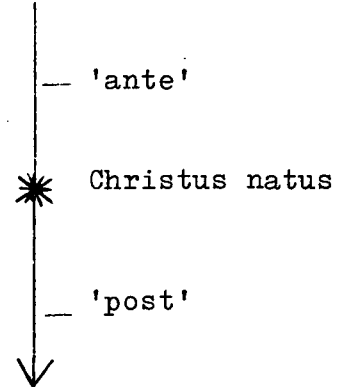
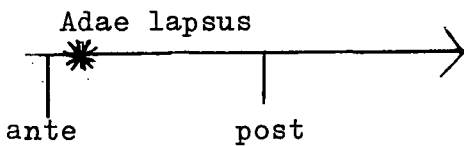
dan niet meer gehoord, maar vanuit het voorwoord krijgt Job toch iets van een antwoord. Niet een allround antwoord, niet iets dat alles oplost, maar wel een antwoord dat ook onze Here Christus overneemt als Hij tegen Zijn jongeren zegt: "De Satan heeft zeer begeerd U te ziften als de tarwe; maar Ik heb voor U gebeden dat Uw geloof niet zou bezwijken". Dat is eigenlijk dezelfde teneur hier in Lucas 22 : 31-32, dezelfde teneur als in het voorwoord van het boek Job, waar wij ook ingevoerd worden in een hemelse strijd tussen de Here God en de Satan. De Satan, een figuur die in de algemene Godskennis eigenlijk niet voorhanden is. Wel demonen, maar niet een zo directe vijand van het verlossingsplan van de Here God als de Satan is. Dus het boek Job hier aangevoerd als illustratie eigenlijk van de verhouding tussen algemene Godskennis en bijzondere openbaring. De algemene Godskennis in de discussies tussen Job en zijn vrienden en de bijzondere openbaring in het profetische voorvoegsel dat aan het boek Job vooraf gaat. Ik noem dat profetisch omdat dat visioen dat je daar krijgt, een God in de hemel en een receptie waar ook Satan verschijnt, dat kun je eigenlijk ook zo tegenkomen bij de profeet Micha ben Jimla, 1 Koningen 22, die ook zo'n visioen weergeeft: "Ik zag de Here op Zijn hoge en verheven troon en Zijn dienaren rondom". En dan ook het gesprek tussen de Here en zijn dienaars, met name de ene, die dan met het voorstel komt om een leugengeest te zijn in de profeten van de koning van Israel. Dat heeft veel verwantschap, het voorwoord van het boek Job met 1 Koningen 22, en het is daarom dat ik dat voorvoegsel de naam profetisch meegeef. Een profetische openbaring ten aanzien van het probleem dat in het boek Job aan de orde is tussen Job en zijn vrienden. Ik zou zeggen: het illustreert. Het illustreert dat de algemene openbaring, de algemene Godskennis, wel degelijk een kader is waarin de bijzondere openbaring klinkt en terecht komt. En dan nog eens over de verhouding tot die twee: dan moet je niet zeggen dat de bijzondere openbaring een aanvulling zou zijn op de algemene of een herstellende aanvulling, dat is inderdaad meer die roomse positie, die oordeelt over die algemene Godskennis vrij optimistisch, die ziet de toegevoegde bijzondere openbaring als een aanvulling en herstel, maar ik zie het liever in een dubbele relatie, in een relatie van aanknoping en veroordeling. Aanknoping, zoals de apostolische prediking in Handelingen 14 zegt: "God heeft zich in de voorafgaande tijd niet onbetuigd gelaten" en daar knoopt Paulus bij aan, Handelingen 14 : 17. Maar tegelijk veroordeling, wat je dan in Romeinen 1 : 20 tegenkomt: De mensen zijn juist vanwege dat wat God gedaan heeft niet te verontschuldigen, als zij - wat het geval is - de waarheid in ongerechtigheid ten onder houden.

Dus houd ik tegenover de theologie van Breukelman - het gaat nog steeds over het dogmatische deel - houd ik daartegenover vol, dat de theologie op twee benen loopt, christelijke theologie. Dat is eigenlijk aangeduid in een omstreden spreuk van Groen van Prinsterer, die gezegd heeft: "Er staat geschreven en er is geschied". En die twee benen, daar loopt de christelijke theologie op. En die twee zijn ook op elkaar betrokken: het geschreven Woord Gods heeft een verwijzingskarakter naar de werkelijkheid, de werkelijkheid ook van de geschiedenis. Ik zie dan, als ik dat eventjes schematisch mag voorstellen, ik zie dus twee lijnen lopen met interrelaties tussen beide, het nauw op elkaar betrokken zijn van die twee en dat nauw op elkaar betrokken zijn, dat heb ik al uitgewerkt eigenlijk in aanknoping en kritiek.

Wel, deze interrelatie is bij Breukelman weg en daardoor komt bij hem de Schrift eigenlijk er kaaltjes bij te staan en helemaal op zichzelf te staan. En daardoor vervalt ook eigenlijk de lineair-historische lijn uit de theologie.

Breukelman zegt: Vroeger was de hele theologie opgebouwd op het stramien ante et post Adae lapsus. Adaelapsus, de val van Adam, en er was een voor, voor de val van Adam, en er was een na, na de val van Adam. Het is een rechte lijn waarop je een punt kunt zetten, Adam, en een voor en een na. Heel duidelijk en overzichtelijk, maar dat moet nu volgens Breukelman worden: ante et post Christum natum. Voor en na, dan zou je vertalen, Christus'geboorte, dat moet je liever niet doen; voor en na de geboren Christus is de bedoeling, is de letterlijke vertaling en daar bedoelt hij ook iets mee, al heb ik dat niet gevonden bij hem, maar ik denk hem daarin te begrijpen, dat hij daarin niet de tweede naamval Christi gebruikt. Want hij bedoelt niet om op die lijn, ik zeg een lijn, met een punt Adam en een voor en een na, hij bedoelt niet dat punt te verschuiven naar een verder tijdstip in de geschiedenis, dus het begin van onze jaartelling, dat dat de omslag zou zijn, neen, hij bedoelt dat het historische heils-historisch moet worden; en daarbij is dat ante en post, dat voor en na, eigenlijk niet meer temporeel bedoeld; het is eigenlijk meer heilsordelijk dan heilshistorisch. Dat is wat Breukelman bedoelt met die omslag. Dus dan teken ik het zo uit dat er eerst was in de protestantse orthodoxie, dat was Adae lapsus, en een ante en een post. Dus een lineaire ontwikkeling van de geschiedenis, maar de omslag van de geschiedenis die hij bedoelt is eigenlijk zo, zie hier het geschieden van Christus' geboorte. Dat is dus waarom hij eigenlijk een werkwoordsvorm hier gebruikt: Christus geboren zijnde, en dan heb je hier een ante en hier een post. En deze hoge komma's, die plaats ik dan opzettelijk, omdat je hier eigenlijk met andere betekenissen zit: 'voor' en 'na', dit is niet meer temporeel, maar dit is heilsordelijk bedoeld.

Er is eigenlijk maar één gebeuren in deze theologie, één gebeuren van God uit en dat is het verzoeningsgebeuren. En dit gebeuren, dat door de hele Schrift heen in zijn totaliteit wordt betuigd. Door deze omslag, door deze grote wending, worden nu eigenlijk alle delen van de Schrift een kwartslag omgedraaid en van horizontaal wordt het vertikaal. Dus je had eerst een lijn in de Schrift, waarin de delen als schakels van een ketting na elkaar, inderdaad ook ergens vanuit elkaar voortgingen, maar je krijgt dan bij deze omslag dat al die delen van de Schrift een kwartslag omgezet worden en invalsluiken worden voor het éne geschieden, dat door de hele openbaring heen betuigd wordt.

Zo krijg je eigenlijk een atomisering van de bijbel en niet langer zijn de bijbeldelen aaneengeschakelde delen van het geheel, maar ze zijn los naast elkaar staande delen voor het geheel, d.w.z. dat elk bijbelgedeelte iets pars pro toto krijgt. Dus het geheel van openbaring, er is maar één geschieden en dat is het verzoeningsgeschieden, één geschieden en in elk deel van de bijbel komt dat geheel naar voren. Het geeft niet waar je prikt om zo te zeggen, het geeft niet waar je opslaat, maar elke tekst-eenheid is een pars pro toto. Hier komen we terug bij de zin die ik eerder noemde, dat het algemene in het bijzondere is. Het algemene is in het bijzondere, in elke bijzondere teksteenheid is het geheel aanwezig en bij deze afsluitende opmerking laat ik het voor dit gedeelte nu verder er bij en kom nu tot het volgende deel, dat Breukelman in zijn theologie ook een literaire aanpak heeft. Een dogmatische, maar ook een literair-exegetische.

LITERAIR-EXEGETISCH DEEL

Wat ik nu bij het dogmatische deel uiteengezet heb, past wonderwel bij de ontwikkeling in de bijbelwetenschappen. Om even iets op te halen, Julius Wellhausen, die had nog gemeen met de orthodoxe bijbelbeschouwing, dat hij de relatie tussen Schrift en historische werkelijkheid vasthield. En hij zei: "De Schrift en de historische werkelijkheid kloppen niet op elkaar. De Schrift geeft een verkeerde voorstelling van de historische werkelijkheid". Maar Wellhausen was daarin eigenlijk nog, hij zat vast aan de oude positie van de protestantse orthodoxie, dat hij dacht dat de bijbel een verwijzingskarakter had naar de geschiede werkelijkheid. Dat was eigenlijk het orthodoxe in zijn probleemstelling.

Daarna is Gunkel gekomen en die is eigenlijk begonnen om Schrift en werkelijkheid van elkaar los te maken. Bij vooral Gunkel werd de Schrift tot literatuur en werd de geschiedenis teruggebracht tot literatuurgeschiedenis. En weliswaar had deze literatuur een Sitz im Leben, U kent die uitdrukking van Gunkel wel, maar die Sitz im Leben had toch niets meer met de historische werkelijkheid te maken. En na Gunkel is die ontwikkeling nog verder gegaan. Van een Sitz im Leben hoor je dan ook niet meer zo.

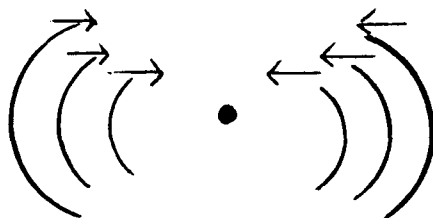
Hoe is het verder gegaan? Het is in deze zin verder gegaan, dat het op het ogenblik zo is, dat de Schrift eigenlijk alleen nog maar naar zichzelf verwijst. Niet meer dat verwijzingskarakter naar de werkelijkheid heeft, maar dat er een autonomie gekomen is in de literatuur van de bijbel, dat er een verwijzing naar zichzelf is, en dat dus bijbelbestudering nu opgaat in structuuranalyse van: hoe zit dat stuk literatuur nou in elkaar? De Schrift bestuderen ging nu betekenen: de innerlijke samenhangen van een literaire eenheid bestuderen. En deze literaire eenheid in zijn gestructureerdheid weer relateren aan grotere eenheden en die zo laten meeklinken in het geheel. Dat is de gedachte van de concordantie, het samenklinken van de hele Schrift.

Door deze ontwikkeling lopen woorden in een bijbeltekst gevaar - hier komt dus kritiek van mij - niet meer semantisch, maar concordantieel te worden uitgelegd. Ik ga daar een voorbeeld van geven. Dat is gekozen uit het verhalend gedeelte van Genesis 32 en 33, de Pniëlgeschiedenis. En in Genesis 33 : 11 is er dan sprake van een b^eracha, letterlijk een zegen, die Jacob aan Ezau geeft. Die Ezau eerst weigerde te ontvangen, maar later toch aanpakt. Dat woord b^eracha daar, zegen, heeft als duidelijk parallelwoord bij zich mincha en ik meen dat b^eracha hier ook zo iets zal moeten betekenen, een gave, een geschenk, waarmee een goede gezindheid gepaard gaat die zegenend voor Ezau bedoeld is. Maar nu is er wat aan de hand met het woord b^eracha in Genesis, en de Amsterdamse school, ik zeg het een beetje samenvattend nou, maar ik heb daar Deurloo b.v. wel eens over gehoord, en die zegt: Het gaat in het hele verhaal van Genesis om de b^eracha en de b^echora, de zegen en het eerstgeboorterecht. Nu is het inderdaad zo, dat die twee woorden op gegeven ogenblik, dat is in Genesis 27 : 36 "Eerst

heeft hij mijn eerstgeboorterecht genomen en nu heeft hij mijn zegen gepikt", ongeveer. Daar staan die woorden in één vers bij elkaar. Het is ook zo dat je ze kunt traceren, deze twee woorden door het geheel van Genesis. Ik zeg niet dat ze echt niks met elkaar te maken zouden hebben, maar ik vind toch dat dit gegeven te dwingend wordt opgelegd aan de tekst, want nu gaat volgens dit gegeven in Genesis 33 : 11 b^eracha ook de zegen betekenen, de aartsvaderlijke zegen, die dus Jacob aan Ezau zou teruggeven. En daardoor komt het dan ook goed tussen die twee.

Nu is het zo in deze geschiedenis dat Jacob deze zegen na Pniël opnieuw uit Gods handen terugkrijgt en het is erg onwaarschijnlijk, vandaaruit al, dat de zegen dan zo lisjesweg door Jacob ineens aan Ezau zou worden teruggegeven. Maar hier staat toch dwingend op de achtergrond een concordantie van dat b^eracha en b^echora; de dwang is deze dat het woord b^eracha hier dan ook de betekenis zou moeten hebben van de aartsvaderlijke zegen, waardoor je mijns inziens in de ongedwongen uitleg van deze geschiedenis hopeloos in moeilijkheden komt. Tegen alle evidentie in, mijns inziens, wordt aan het woord b^eracha daar dit toegespitste betekenis gegeven. Dit ter illustratie dus dat bij dit systeem, bij deze benadering, woorden in een tekst gevaar lopen niet meer semantisch te worden bekeken maar concordantieel ^{te} worden uitgelegd.

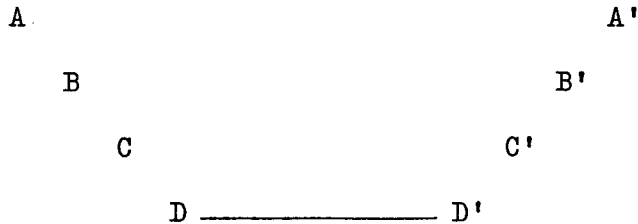
Een volgende opmerking: wanneer elke literaire eenheid een pars pro toto is geworden, dan is het aantrekkelijk om in zo'n literaire eenheid de figuur te ontdekken van de inclusio, van de parallelstructuur, van de ui-opbouw. Dus: een midden met daarom heen verwijzingen naar het midden.

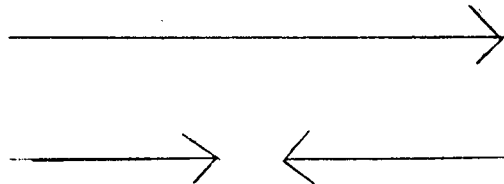
Je herkent daarin wel een beetje de ui in. Ik weet niet, er zijn misschien nog wel meer aanduidingen voor, voor inclusie, paralie-structuur en van mijzelf is dan, nee ook niet van mijzelf, ik geloof dat ik het ergens gevonden heb, van die ui.

Nu, deze figuur heeft in zichzelf iets onhistorisch. De verwijzing is eigenlijk van twee kanten naar een midden toe. Ik beweer daarvan dus dat dat helemaal klopt, ik ben ook bezig te zeggen dat die dogmatische aanpak en literaire aanpak eigenlijk gelijk oplopen in deze theologie. Dat sluit helemaal aan, dat pars pro toto karakter van een tekst en deze paralie-structuur. Nu is er met deze literaire figuur inderdaad wel wat te bereiken en ik denk nu vooral aan de Psalmen, die meestal geen historische voortgang kennen. Zo maar een los voorbeeld van Psalm 115, die begint met: "Niet ons, o HERE, niet ons", dat dat 'wij'voorop in het eind heel typerend terugkeert met een even grote nadruk. Dan vind je dus dat er van begin naar het eind een terugkeren is aan het eind naar het begin. Dat is nou een los voorbeeld, maar er zijn echt meerdere voorbeelden te noemen waarbij echt wel iets oplicht uit een tekst, wanneer zo'n structuur wordt aangewezen. Toch oppassen, kritiek dus mijnerzijds, dat we de lineaire gerichtheid van de Schrift er niet meer om zeep helpen. Een geweldig voorbeeld in de Schrift van deze figuur meen ik ontdekt te hebben in Exodus 25-40. Dat is het gedeelte, waar eerst de opdracht tot de tabernakelbouw gegeven wordt en dan de uitvoering van die opdracht, de bouw van de tabernakel. Dat zijn twee blokken en daartussen ontstaat een heilige ruimte. Ik wijs het even aan: van Exodus 25 : 1 tot 30 : 38 daar heb je de opdracht; dan Exodus 31 : 1-11 daar heb je de aanwijzing van Bezaleël en Aholiab; dan Exodus 31 : 12-17 daar heb je de herinnering aan het sabbatsgebod; Exodus 31 : 18 ontvangst der twee stenen tafels, dan Exodus 34 : 1-35 de twee nieuwe tafels; dan Exodus 35 : 1-3 de herinnering aan het sabbatsgebod; dan Exodus 35 : 30-36 : 7 de aanstelling van Bezaleël en Aholiab en Exodus 36 : 8-40 de uitvoering van de opdracht tot het bouwen van de tabernakel.

Een A, B, C, D en dan terug lopend D, C, B, A. En daarbinnen is dan die heilige ruimte van Exodus 32 en 33, waarbinnen eigenlijk het meest intieme van het oude Verbond wordt verhaald. Het meest intieme van "Toon mij toch Uw aangezicht". Het zien van God door de verbondsmiddelaar van het oude Verbond, Mozes. Tegelijk daarnaast ook de verschrikkelijke zonde van Israel, de zonde van het gouden kalf. Dus de twee uitersten van zonde en genade a.h.w. in die heilige ruimte verhaald. Dat is eigenlijk ontroerend mooi als je dat ziet.

Zo, daartussen ontstaat die ruimte van Exodus 32 en 33, waarin dat ontroerende van de crisis van het oude Verbond verteld wordt en behalve de crisis dan ook weer het herstel voorzover dat in die fase mogelijk was met ook aanduiding van het plaatsen van het lijden daarin "Delg mij uit Uw boek" wat Mozes aan God voorstelt. Kortom, de diepste geheimen van het Verbond zijn daarin vertegenwoordigd, alle in vooruitwijzende zin. Het nodigt uit tot een vergelijking met het nieuwe Verbond. Dus op een prachtige wijze vind je hier de inclusie gehanteerd. En toch, en toch, pas op, want de figuur die gekozen is van opdracht / uitvoering suggereert toch een vooruitgang, een voortgang. Wanneer iets opgedragen wordt en daarna iets uitgevoerd wordt, dan ben je toch aan het eind van de uitvoering verder dan bij de opdracht. Zodat het geheel van deze structuur toch opgenomen is in een lineair voortgaande ontwikkeling van het heil dat God werkt in deze wereld.

Je kunt het ook nog merken aan de passages over de heffing, Exodus 25 : 1-9 en 35 : 4-29. Dat is niet chiastisch geordend, dat loopt er tussendoor, allebei aan het begin en daarmee is ook eventjes aangeduid dat het tóch om een voortgaande ontwikkeling gaat. Dus je mag dit gegeven niét gebruiken tot onthistorisering.

Zijn er dus bij deze methode dingen te vinden die behulpzaam zijn en gebruikt kunnen worden, de gevaren zijn er ook zeer duidelijk bij aanwezig. Het gevaar ook van het gemakkelijke overdrijven. Het overal een structuur in willen terugvinden. Ik heb er een voorbeeld van: Matth. 18 : 23-35, dat is de gelijkenis van de twee schuldenaars, en zoals Breukelman dat dan doet, echt een geleiding aanwijzen in zo'n stuk. Op het eerste gezicht frappeert hij geweldig. Dan denk je: wat een prachtige structuur licht daar nu uit op, van de eerste scène, de heer, de tweede scène, de knecht, de derde scène, de heer en dan in elk van die drie scènes nog weer een drieërlei A, B, C van heer-knecht-heer, knecht-heer-knecht, heer-knecht-heer. Dat is knap gevonden, maar als je dan toch een poosje blijft turen en je ziet dan als inleiding zinnen staan die gewoon tot het verhalende gedeelte behoren, dan overtuigt het niet meer. Dan zeg ik: waarom is dit inleiding? "Die slaaf uitgaande, vond een van zijn medeslaven die hem 100 dinarieën schuldig

was". Dat is een zin zo uit het verhaal en wordt in dit schema tot inleiding op de tweede scène. Dat overtuigt niet en dan zie je dat deze methode overdreven wordt. Het frappeert in eerste instantie geweldig, maar je moet hem toch wel eerst eens een tijdje nadat je gefraspeerd bent, naast je neerleggen en er dan zo een week later nog eens naar terugkeren. Dan vallen je toch dingen op, dat je zegt: "hé, nu frappeert het me niet zo meer".

De tekst wordt ook gemakkelijk gedwongen in vermeende vorm, ook daarvan een voorbeeld uit de dissertatie van Den Heijer, Exegetische methoden in discussie, waarin op een gegeven ogenblik een structuur wordt aangewezen van Marcus 10 : 46 tot 13 : 37 (p. 203), ook weer een structuur van A, B, C, D en dan C gestreept, B gestreept, A gestreept, zodat D dan in het midden komt te staan, maar dan is er een overeenstemming: tussen B en B gestreept van Bartimeus wordt ziende en de arme weduwe in de tempel. En dan vind ik dat er een beletsel wordt opgeworpen voor het verstaan van het verhaal van de arme weduwe, als er gezegd wordt: "de arme weduwe herinnert ons aan Bartimeus". Ik vind dat een beletsel voor het trachten te verstaan van wat er bedoeld is met het verhaal van de arme weduwe. Dat is iets wat geheel anders is dan bij Bartimeus, dacht ik. Ik denk niet dat het verhaal van de arme weduwe bedoeld is om ons tot vrijgevigheid aan te sporen, maar dat bedoeld is dat Jezus het heeft opgenomen in zijn felle tempelkritiek en deze vrouw aanwijst als iemand die naar de tempel komt met verwachtingen en a.h.w. haar hele vermogen daarop investeert, op de tempel, op God die helpt, en dat zij stenen voor brood krijgt. Dat dat de strekking is van de, heel kort dus hoor, van dit verhaal en dat heeft mijns inziens niets te maken met Bartimeus' genezing. En vanwege zo'n structuur die vermeend is, komt dan zo'n verhaalseenheid in zekere paralellie te staan met de blinde Bartimeus en dat blokkeert de uitleg, mijns inziens.

Dan, dat wat er staat niet langer heel precies bekeken wordt, daarvoor nog eens het voorbeeld van Genesis 33 : 11. Dat zijn dus kritieken mijnerzijds op deze methode.

En dan nog iets evaluerends. De bijbel wordt dus losgemaakt van de historische werkelijkheid, is literatuur op zichzelf geworden, een uitspraak van Zuurmond voor de radio: Het enige wat gebeurt, is het bijbelverhaal zelf. Een citaat nu uit Den Heijer: "Een literair werk speelt een hoofdrol in twee totaal verschillende processen. Het eerste is de schepping van de tekst door de schrijver, het tweede is de herschepping van de tekst door de lezer!" En een literair werk van eeuwenoud blijft bestaan en dan wordt een boek geciteerd "Theory of Literature" van Wellok en Warren: "That is, it can become again and again effective". Dat is een moderne literatuurtheorie, die ik nu naar voren breng. Een literair werk speelt een hoofdrol in twee totaal verschillende processen, het eerste is de schepping van de tekst door de schrijver en het tweede de herschepping van de tekst door de lezer, en dat sluit m.i. - ik ben hier erg kort zie ik - goed aan bij de leer van Karl Barth dat de verkondiging een aparte gestalte is van de openbaring. Dus dat nieuwe bestaan van een stuk literatuur, dat is ook los eigenlijk van het maken van die literatuur. Dat is een zelfstandigheid, zoals bij Barth ook de verkondiging een zelfstandigheid betekent t.o.v. de geschreven tekst. En wat doet nu de verkondiging? Die neemt dus een teksteenheid en in die teksteenheid is het gehele verzoeningsgebeuren aanwezig en de verkondiging hanteert dan die tekst als een brandglas, het zonlicht van de openbaring valt er doorheen, wordt er in geconcentreerd op een midden, en dit brandpunt richt men dan op de te veranderen werkelijkheid. De grote winst hierbij is dat dit kan gebeuren los van het verleden. De verkondiging maakt eigenlijk telkens een nieuw begin, zoals ook in de bijbel telkens een nieuw begin gemaakt wordt. Het is het begin in ons midden, zoals de titel luidt van een boek van Beker en Deurloo. Hier evalueer ik dus, waartoe dit leidt en m.i. kun je zo ook de lijn trekken naar de sterke socialistische positie van deze theologen. Socialistisch, ik zou het nog liever eigenlijk anabaptistisch willen noemen. Het anabaptisme was immers ook een radicalisering

van het evangelie onder het aspect van "hoe raken wij het verleden kwijt", "Hoe kunnen wij zonder de ballast van het verleden het evangelie radicaal zetten op de te veranderen werkelijkheid", waarbij het verleden inderdaad een blok aan het been is. Dat is ook het verwijt van deze theologie aan de oude protestantse theologie, dat ze in die zin te veel rooms is gebleven, dat ze dat verleden als een blok aan het been heeft aangehouden. Nu, als je dat loslaat, dan win je inderdaad voor het moment - ik zeg er bij: voor het moment - een geweldige slagkracht. Maar het is tegelijk ook zo, dat als je de continuïteit laat vallen, je op den duur het slachtoffer wordt van allerlei wind van leer. Gewelddenaars grijpen dan naar het Evangelie, Mt. En daartegenover zou ik dan toch inderdaad willen vasthouden aan de twee benen van de christelijke theologie, de algemene en de bijzondere openbaring. Verder vast willen houden aan de lineaire geschiedenisopvatting, dus ook aan de heilsgeschiedenis als bouw van Godswege aan het heil, aanknopen bij eerder begonnen initiatieven en heenwerkend naar de vervulling. Ik zou ook willen vasthouden aan de kerkgeschiedenis als een weg tussen hemelvaart en wederkomst. Barth zegt van de kerkgeschiedenis: dat is eigenlijk niets anders dan de Wirkungsgeschichte, de geschiedenis van wat de openbaring zo uitwerkt. Inderdaad, zonder continuïteit kan dat dan plaats vinden. Ik zou willen vasthouden ook in de kerkgeschiedenis aan een lijn van hemelvaart naar wederkomst. Wat die traditie betreft, waar je dan inderdaad mee komt te zitten, die dient dan getoetst te worden aan de openbaring en waar nodig, moet dan reformerend worden ingegrepen. Dus een reformatie in plaats van revolutie. Daarmee wek je de indruk dat alles bij het oude blijft, of weer komt, reformatie is weer teruggrijpen op wat was. Ik zou bij, naast het begrip reformatie ook willen pleiten voor wat Daniël 12 : 4 zegt: "dat de kennis zal vermeederen". Dat we toch, voortgaande, ook verdiept worden in ons inzicht in wat God in Zijn openbaring heeft bedoeld, dat Hij ons met een steeds groeiend licht de weg bijlicht, de weg, die wij gaan door de geschiedenis.

Dank U wel.